

ІСТОРІЯ НОМІНАЦІЙ ДІЄСЛОВА, ДІЄСЛІВНИХ ФОРМ І КАТЕГОРІЙ У ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

В. В. Тожисєва, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри професійно
орієнтованої польської мови Українсько-польського інституту

Національного університету «Одеська політехніка»

(Одеса, Україна)

e-mail: tozhyieva.v.v@op.edu.ua

ORCID: 0000-0002-6130-7212

Ідентифікатор Scopus-Author: 57219927390

О. М. Козаченко, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри професійно
орієнтованої польської мови Українсько-польського інституту

Національного університету «Одеська політехніка»

(Одеса, Україна)

e-mail: kozachenko.an@ukr.net

ORCID: 0000-0003-3258-2722

Актуальність дослідження особливостей формування лінгвістичної термінології польської мови, зокрема номінацій дієслова та дієслівних категорій, зумовлена необхідністю її розгляду на фоні загального розвитку мови з урахуванням ролі конкретних індивідуумів, зовнішньо- та внутрішньомовних чинників, а також сучасного стану польської науки про мову. Мета розвідки – розглянути історію формування та функціонування номінацій на позначення дієслова, його форм та граматичних категорій у польській мові від середньопольської доби, коли почала зароджуватися польська наука про мову, до сучасного етапу, коли зазначена термінологія збагатилася новими лексемами та значеннями. Відмічено, що лінгвістична термінологія польською мовою існувала вже у XVI ст., незважаючи на те, що мовою науки тривалий час була латина. Протягом середньопольської доби поряд із запозиченими термінами з латини вживалися терміни-кальки, а також одиниці, утворені завдяки термінологізації загальноновживаних слів. Спеціальні лексеми, які були результатом морфологічного терміноутворення на основі питомих формантів, набули більшого поширення в новопольську добу. Дослідження надає цінну інформацію про тенденції розвитку лінгвістичної термінології у XX ст. (протистояння пуризму та інтернаціоналізації). Перспективи дослідження вбачаємо у подальшому вивченні польської лінгвістичної термінології на тлі інших слов'янських мов.

Ключові слова: польська мова, лінгвістична термінологія, дієслово, форма дієслова, граматичні категорії дієслова, способи терміноутворення.

Актуальність. Стрімкий розвиток науки та техніки зумовлює появу нових терміноодиниць на позначення тих чи тих об'єктів навколишньої дійсності. Перед лінгвістами постає низка завдань, пов'язаних із термінологічною номінацією, а під час добору вдалого терміна почесне місце посідають відомості з історичного та ономазіологічного термінознавства, тому вивчення формування галузевих термінологій тішиться дедалі більшою увагою учених.

Зокрема, вивчення історії формування метамови польської лінгвістики потребує вдокладнення та фахового коментаря з урахуванням сучасного стану польської науки про мову, а також розгляду способів номінації лінгвістичних термінів, що й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасному мовознавстві знаходимо чимало праць, присвячених вивченню лінгвістичних термінологій польської та інших слов'янських мов [1; 3; 5; 12; 16; УМЕ; ЕЮ; СТ]. Розгляд цієї проблематики частково представлений у працях з історії мови та граматики, щодо польської мови – у розробках В. Децик-Земби [7], А. Кемпінської [10], З. Клеменсевича [11], Я. Лося [14], М. Скаржинського [17], Б. Чарського [6] та ін., проте й досі спостерігаємо відсутність комплексного дослідження про формування номінацій на позначення дієслова, його форм та категорій у польській мові.

Мета дослідження – розглянути історію формування та функціонування номінацій на позначення дієслова, його форм та граматичних категорій у польській мові. Реалізація поставленої мети вимагала виконання таких **завдань**: 1) зібрати корпус спеціальних лексем на позначення дієслова, його форм та граматичних категорій від XVI ст. й до нашого часу; 2) описати особливості процесу номінації вибраних лінгвістичних термінів з урахуванням зовнішньо- та внутрішньомовних чинників; 3) виявити продуктивні способи номінацій.

Матеріали і методи дослідження. Матеріалом дослідження слугували підручники іноземних мов [німецької (M. Gutthäter-Dobracki, *Polnische Teutsch erklärte Sprachkunst... Gramatyka Polska, Niemieckim językiem wyrażona*, Oleśnica, 1669), французької (B. K. Malicki, *Klucz do języka francuskiego, to jest gramatyka polsko-francuska*, Kraków, 1700), італійської (A. Styla, *Grammatica Polono-Italica...*, Kraków, 1675)], написані польською; підручники, граматики польської мови (W. Szylarski, *Początki nauk dla narodowej młodzieży...*, Lwów, 1770; O. Korczyński, *Gramatyka języka polskiego: dzieło pozgonne*, Warszawa, 1817; J. Muczkowski, *Grammatyka języka polskiego*, Kraków, 1836; A. Małeck, *Gramatyka języka polskiego szkolna*, Lwów, 1891; A. Kryński, *Gramatyka języka polskiego*, Warszawa, 1910; J. Łoś, *Gramatyka polska. Cz. II Słowotwórstwo*, Lwów – Warszawa – Kraków, 1925; S. Szober, *Gramatyka języka polskiego*, Lwów – Warszawa, 1923; H. Gaertner, *Nauka o języku polskim*, Lwów, 1927); науково-методичні (J. Karłowicz, *Projekt terminologii językoznawczej polskiej*, 1885) та лексикографічні праці. Протягом дослідження застосовано **методи**: описовий і компаративний – для пояснення будови й закономірностей функціонування терміноодиниць; морфемний і словотвірний аналіз – для опису будови і способів деривації відповідних одиниць, компонентний аналіз – для виявлення загальних компонентів значення в низці одиниць однієї термінології.

Результати дослідження та їх обговорення. Номінацію дослідники пояснюють як процес творення та надання назв пізнаним і вицленуваним фрагментам дійсності, результат цього процесу й називання як використання вже готових найменувань у мовленнєвих актах (УМЕ, с. 417). Під час термінологічної номінації важливим є не лише врахування спеціальних знань, а й особливостей термінології, тобто функцій і вимог до термінологічної лексики.

Називання людиною предметів та об'єктів дійсності відбувається з урахуванням досвіду поколінь, тому для кожної мови характерна неповторно-національна специфіка. Часто вибір мотивувальної основи для нового поняття продиктований специфічними національними внутрішньо- та зовнішньомовними чинниками, які перебувають у взаємозалежності. Пор. п. *rzeczownik* 'іменник' > *rzecz* 'річ' і укр. *іменник* із мотивувальною базою *ім'я* (УМЕ, с. 217; WSJP); п. *czasownik* 'дієслово' > *czas* 'час', укр. *дієслово* > *дія* + *слово*, але ще Є. Тимченко в «Українській граматиці», виданій 1907 р., замість досить уже усталеного терміна *дієслово* вживав у цьому значенні лексему *часівник* (УМЕ, с. 156; WSJP).

Розглянемо номінації на позначення дієслова в польській мові, що існували від появи перших мовознавчих праць – трактатів, присвячених польській орфографії, та підручників із польської мови. Оскільки ці праці написані латиною, термінологія була засвоєна латинська. Зокрема, наприкінці XVI ст. дуже популярною була латинська граматика польської мови М. Фолькмара (M. Volckmar, *Compendium linguae Polonicae... (Kompendium języka polskiego...)*, Gdańsk, 1594). Автор послуговувався працею свого попередника П. Статоріуса-Стоєнського¹, але доповнив її та впорядкував. *Compendium linguae Polonicae...* складалося з двох частин – орфографії й частково фонетики та науки про вирази [6]. Під впливом античної мовознавчої традиції розглянуто, наприклад, дієслово: виокремлено 6 дієвідмін та 5 часів². На позначення дієслова, його граматичних категорій (далі – **ГК**) та дієслівних форм граматик використав такі номінації: *verbum* 'дієслово', *genus activum* 'активний стан', *tempus praesens* 'теперішній час', *modus indicativus* 'дійсний спосіб', *persona prima* 'перша особа', *participium* 'дієприкметник та

¹ П. Статоріус-Стоєнський (Piotr Statorius-Stojeński) створив першу граматику польської мови – *Polonicae grammatices institutio...*, Drukarnia Królewska, Kraków, 1568, яка, на відміну від трактатів, містила відомості не лише з фонетики, орфографії, а й із морфології (розглянуто іменник, займенник, особливі форми дієслова, прислівник, прийменник, сполучник та вигук) [10].

² Пор. у сучасній польській мові – три часи (минулий, теперішній, майбутній) та три дієвідміни [4, с. 519–531].

дієприслівник», останній термін, згідно з античною мовознавчою традицією, позначав окрему частину мови.

Незважаючи на вплив латинської лінгвістичної термінології, саме в XVI ст. починають створювати національну термінологію. І. Квілецька та Г. Поповська-Таборська стверджують, що першою працею, яка містила лінгвістичні терміни національною мовою, був словник Бартоломея з Бидгоща 1544 р., у якому нараховують близько 300 спеціальних одиниць із досліджуваної галузі [13, с. 54]. Ці терміни прийнято вважати найдавнішим, збереженим до сьогодні зібранням польських лексем із лінгвістичної термінології. Спостерігаємо номінації, які були кальками відповідних латинських термінів: *części pranie* ‘дієприкметник’ (< лат. *participium*), *wielga liczba* ‘множина’ (< лат. *pluralis*), *obyczaj ukazujący* ‘дійсний спосіб’ (< лат. *modus indicativus*), *obyczaj rozkazujący* ‘наказовий спосіб’ (< лат. *modus imperativus*), *obyczaj żądający* ‘бажальний спосіб’ (< лат. *modus optativus*), *obyczaj złączający* ‘умовний спосіб’ (< лат. *modus coniunctivus*), *obyczaj niezagraniczony* ‘інфінітив’ (< лат. *modus infinitivus*), *przyszły czas* ‘майбутній час’ (< лат. *futurum*), *doskonały czas* ‘перфект’ (< лат. *perfectum*), *czas przeszły zupełny* ‘минулий час доконаного виду’ (< лат. *praeteritum perfectum*), *barzo dawny czas, przeszły / dawny czas* ‘давноминулий час’ (< лат. *praeteritum plusquamperfectum*) тощо [13, с. 54–56]. Отже, питомі лексеми, які були використані замість відповідних латинських термінів, утворилися внаслідок термінологізації, напр.: *słowo* ‘дієслово’ < *słowo* ‘слово’ < псл. **slovo*, **sloveše* ‘те, що чується’ (SEJP, с. 559); *czas* ‘час’ < псл. **časъ* [< **keso-*] ‘відрізок часу’ (SEJP, с. 91); *obyczaj* ‘спосіб дієслова’ < *obyczaj* ‘звичай; спосіб поведінки’ (WSJP). Зазнали дії процесу термінологізації номінації *oznaczenie / naznaczenie*, які автор словника подає як синонімічні до лексеми *obyczaj* ‘спосіб дієслова’. У загальнонародній мові вони мали семантику ‘знак, який слугує до позначення чогось’ (WSJP).

Крім того, словник Бартоломея з Бидгоща 1544 р. містив деривати, утворені за допомогою питомих формантів, які були запозичені із загальнонародної мови і в термінології зберегли своє значення: *-nik* (вказував на виконавця дії [2, с. 52–53]) – *uczęśnik* ‘дієприкметник’ < стп. *uczęśniczyć* < *uczestniczyć* ‘брати участь’ < лат. *participo*, *-äre* ‘брати участь’ [13, с. 54; SEJP, с. 661]; *-nek* (вказував на знаряддя дії [2, с. 55]) – *żądaniek* ‘бажальний спосіб’ < *żądać* ‘бажати’ < лат. *opto*, *-äre* ‘бажати’ [13, с. 55], *nieskończonek* ‘інфінітив’ < *nieskończony* ‘нескінчений’ < лат. *(modus) infinitivus* ‘неозначена форма дієслова, інфінітив’ < лат. *infinitivus* ‘неозначений, нескінчений’ [13, с. 55]. Спостерігаємо в цій праці й багатослівні номінації, що слугували поясненням відповідних латинських термінів: *liczba jedno znamionująca* ‘однина’ (< лат. *singularis*); *wielga liczba, co wiele znamionuje* ‘множина’ (< лат. *pluralis*); *obyczaj krom person, co żadną a istną personę ukazuje* ‘безособова форма дієслова’ (< лат. *verbum impersonale*) [13, с. 54–56].

За словами А. Корончевського [12, с. 10–12] та Я. Лося [14, с. 205], до перших розробок, що містили питому термінологію, належали також граматики *Regulae grammaticales, regimina et constructiones* (1542) Франца Мимерса та видання Доната (*Elementa Donati*, 1583 р.), які до нашого часу в оригіналі не збереглися [5, с. 20–21]. Серед наведених ученими прикладів із цих праць можна назвати ті, що за походженням були кальками з латини: *liczba w wielu / liczba wielka* ‘множина’ (< лат. *pluralis*), *czas niniejszy* ‘теперішній час’ (< лат. *praesēns*), *czas przyszły* ‘майбутній час’ (< лат. *futurum*), *czas przeszły niezupełny / niespełny* ‘імперфект’, *osoba / persona* ‘особа’ тощо.

У граматиках іноземних мов (німецької, італійської, французької), написаних польською, та в підручниках із польської мови, які виходили протягом XVII ст. – поч. XVIII ст., латинські терміни використовували поряд із питомими: «*Verbum nazywa się słowo lub część mowy / która przez czasy u osoby staczana bywa / znacząc co czynić abo przyjmować*» (Styla 1675, с. 61). Після асимілятивних процесів поряд із терміном-калькою *słowo* (Dobr. 1669; Szyl. 1770), який так само, як і в мові-джерелі, позначав *słowo* та *дієслово*, існували властиві середньопольській добі (поч. XVI ст. – 80-ті pp. XVIII ст.) фонетичний – *werbum*, та словотвірний – *werb* (Szyl. 1770), варіанти. Суфіксальний дериват *czasownik* з’явився пізніше на заміну полісемічного *słowo*, на межі середньопольської та новопольської (80-ті pp. XVIII ст. – 1939 р.) доби, уперше був зафіксований у шеститомному «Словнику польської мови» С. Б. Лінде, виданому протягом

1807–1814 pp. (SJPL, т. 1, с. 546), проте не відразу був прийнятий у науковому середовищі. Зокрема, стосовно термінів *słowo* та *czasownik*, які вживалися на позначення дієслова, розгорілася дискусія. Я. Н. Дешкевич, автор «Rozprawy o języku polskim i o jego gramatykach» (Львів, 1843), виступав проти терміна *czasownik*, вважаючи його неповним (указує тільки на зміну за часами) та закидаючи калькування з німецької мови [12, с. 60–65]. Восьмитомний «Словник польської мови» (1900–1927 pp.), відомий як «Варшавський словник» (автори: Я. Карлович, А. Кринський, В. Недзведзький), зафіксував термін, що виник найпізніше, – дериват *czasownik*, який був точним, умотивованим, контекстуально незалежним, а також спеціальні лексеми *słowo* та *słowo czasowe* як синоніми до названої вище терміноодиниці (SJPW, т. 1, с. 377). Припускаємо, що лексикалізація сполуки *słowo czasowe* відбувалася за аналогією до номінацій, які позначали іменник – *imię rzeczowne* – та прикметник – *imię przymiotne* (Szyl. 1770; Korcz. 1817; Muczk. 1836). Дериват *czasownik*, що зберігся в сучасній лінгвістичній терміносистемі польської мови, утворився за аналогією до терміноодиниць-універбатів *rzeczownik*, *przymiotnik*, уживаних паралельно з термінами-словосполуками *imię rzeczowne* та *imię przymiotne* (Korcz. 1817; Muczk. 1836): *czasow-nik* ‘дієслово’ < *słowo czasowe* ‘дієслово’ < *czasowy* ‘який відноситься до часу’ (SEJP, с. 91). Утворення спеціальних лексем за допомогою різних способів та перевага вживання того чи того терміна окремими граматистами стали джерелом синонімії, що було характерним явищем для періоду формування термінології. Отже, питання номінації дієслова як частини мови залишалося дискусійним і ще вимагало свого розв’язання: питомому деривату *czasownik* нелегко було витіснити кальку *słowo* та запозичені терміноодиниці *verbum* / *werbum*, які мали давню традицію і міцно закріпилися в науковому спілкуванні.

Із поглибленням знань про мову лінгвістична термінологія протягом XIX – поч. XX ст. активно поповнювалася лексемами, утвореними завдяки термінологізації загальноновживаних слів (*tryb* ‘спосіб’, *sposób* ‘спосіб’, *bierny* ‘пасивний’), морфологічного термінотворення на основі питомих формантів (*czasowa-nie* ‘зміна слів за часами’ < *czasować* ‘змінювати слова за часами’ (Korcz. 1817), *osobowa-nie* ‘зміна дієслів за особами’ < *osobować* ‘змінювати слова за особами’ (Korcz. 1817), *imiesłów* ‘дієприкметник’ (Korcz. 1817) < *imię* ‘ім’я, іменна частина мови’ та *słowo* ‘дієслово’ (WSJP), *bez-okolicznik* ‘інфінітив’ (Mał. 1891) < *tryb bezokoliczny* ‘інфінітив’ (9; WSJP), *rozkaz-nik* ‘наказовий спосіб’ (9) < *tryb rozkazujący* ‘наказовий спосіб’ (9), *łącz-nik* ‘дієслово-зв’язка’ (Muczk. 1836) < *łączny* ‘загальний, нероздільний’ (WSJP), *pojedynczość* ‘однина’ (9) < *liczba pojedyncza* ‘однина’ (9; WSJP). Спостерігаємо процес витіснення та заміни запозичених термінів національномовними терміноодиницями: *czas przechodzący* замість *imperfectum*, *tryb warunkowy* замість *coniunctivus*, *czasowanie* замість *koniugacya*.

Яка ознака лягла в основу номінації нового терміна, залежало від індивідуальної волі автора або групи авторів чи мовців, які іменували те чи те відкриття (поняття). Якщо термін задовольняв потреби суспільства, він поширювався й закріплювався в мові. Наприклад, у лінгвістичній термінології середньопольської та новопольської доби на позначення ГК стану дієслова використовували терміни *rodzaj* (Dobr. 1669), *gatunek* (Szyl. 1770), *stan* (Korcz. 1817). Перші дві терміноодиниці, якими послуговувалися в середньопольську добу, за походженням були кальками лат. *modus* ‘образ, рід, спосіб’, ‘грам. стан’, ‘грам. спосіб’: *rodzaj* ‘стан дієслова’ < *rodzaj* ‘різновид чого-небудь’; *gatunek* ‘стан дієслова’ < *gatunek* ‘рід, тип, різновид чого-небудь’ < нім. *Gattung* (лексеми *rodzaj*, *gatunek* є синонімами) (WSJP). Термін *stan* ‘стан’, запозичений із загальнонародної мови, прийшов на зміну в новопольську добу: *stan* ‘сукупність обставин, умови, в яких хтось або щось перебуває..., ситуація’ (WSJP) як калька латинського відповідника *modus* з одним із його значень ‘міра, правило, спосіб, манера’ (ЕСУМ 1989, с. 496). Проте в сучасній термінології номінація *stan* не була засвоєна через свою багатозначність, її вживали на позначення стану та виду дієслова: «*stan słowa: położenie w myśli naszej [czynny, bierny i niazi]*, *stan w mowie, jego początek, ciąg i koniec (poczynający, niedokonany, dokonany), iednorazowy albo często powtarzany (iednotliwy, częstotliwy, oboie)*» (Korcz. 1817, с. 88–89)]. Після відмежування ГК виду та звуження значення ГК стану, на позначення останньої з’явився

термінологізований загальноновживаний вираз *strona*³ (Kr. 1903, с. 187) < *strona* ‘сторона’ < псл. *storna* ‘простір; одна з двох поверхонь чогось, сторона’ (WSJP), який засвоїла сучасна лінгвістика (пор. лат. *genus verbi*). Цікаво, що в українській лінгвістичній термінології функціює термін *стан*, запроваджений С. Смаль-Стоцьким і Ф. Гартнером у «Руській граматичі» (1893) (УМЕ, с. 638).

Крім того, тривалий час несформованими залишалися номінації на позначення ГК виду. Граматисти середньопольської доби поняття цієї категорії вкладали в номінації ГК часу: *czas doskonały nieskładany* ‘простий минулий час доконаного виду’, *czas doskonały składany* ‘складений минулий час доконаного виду’ (Malicki 1700, с. 131–132). ГК виду на початку XIX ст. також реалізовувалося в номінаціях семантичних різновидів дієслова: *słowo dokonane* ‘дієслово доконаного виду’, *słowo niedokonane* ‘дієслово недоконаного виду’, *słowo częstotliwe* ‘частотне дієслово’, *słowo jednotliwe* ‘дієслово, що вказує на однократну дію’ тощо (Korcz., с. 86–89). Представлена була також під час характеристики ГК часу і в пізніших граматистів новопольської доби – *czas zaprzeszły niedokonany* ‘давноминулий час недоконаного виду’, а також у номінації особливих форм дієслова – *imiesłów czasu przeszłego niedokonany* ‘дієприслівник минулого часу недоконаного виду (*czytał*)’, *imiesłów czasu przeszłego dokonany* ‘дієприслівник минулого часу доконаного виду (*przeczytał*)’ (Muczk. 1836, с. 132–133).

На позначення ГК виду в науковій літературі вживали терміни *postać* та *rodzaj*: «*Czynność, jaką słowa wyrażają, może być albo niedokonaną czyli do końca niedoprowadzoną, albo też dokonaną; podług tego i słowa mają postać niedokonaną, jak np. czytać, nieść, robić, szukać, cierpieć...; lub też postać dokonaną, jak: przeczytać, zanieść, przynieść, zrobić*» (Kr. 1903, с. 188). Крім термінів *postać dokonana* і *niedokonana*, існували квазітерміни *rodzaj dokonany* ‘доконаний вид’ та *rodzaj niedokonany* ‘недоконаний вид’, а спеціальну лексему *rodzaj* ще й уживали для характеристики семантичної категорії дієслова: *rodzaj chwilowy / momentalny* ‘вид дієслова, що вказує на дію, яка триває момент’, *rodzaj niemomentalny* ‘вид дієслова, що вказує на тривалу дію’, *rodzaj duratywny / trwały* ‘вид дієслова, що вказує на тривалість дії’, *rodzaj rezultatywny / wynikowy* ‘вид дієслова, що вказує на результат дії’ тощо (Szob. 1923, с. 147–151). Розмежування семантичної категорії та виокремлення сучасних номінацій ГК виду мало місце в праці Г. Гертнера, який із погляду тривання дії в часі, характеристики та результату виокремив 25 різновидів і послуговувався терміном *rodzaj* (Gaertner 1927, с. 78–80): *rodzaj jednokrotny* ‘вид дієслова, що вказує на однократність дії’, *rodzaj wielokrotny* ‘вид дієслова, що вказує на багатократність дії’, *rodzaj akkursywny* ‘вид дієслова, що вказує на дію, яка почалася далеко від нас, а закінчується неподалік’, *rodzaj akuratywny* ‘вид дієслова, що вказує на цілісність дії’ тощо, а зважаючи на обсяг дії, виокремив *aspekt dokonany* та *niedokonany*. У сучасній лінгвістичній термінології збереглися ці терміни: на позначення семантичної категорії дієслова, що вказує на спосіб, у який може протікати дія чи тривати стан, – *rodzaj czynności / postać czynności* (ЕЮ, с. 496), та граматичної категорії дієслова, яка виражає опозицію доконаності та недоконаності за допомогою морфем, – *aspekt* (ЕЮ, с. 61–63).

У новопольський період (80-ті рр. XVIII ст. – 1939 р.) відбувся розвиток дієприслівника та дієприкметника як особливих форм дієслова, головні тенденції полягали в їх адвербіалізації та ад’єктивізації; процеси, пов’язані з цим, – це зникнення форм, входження до складених особових конструкцій, лексикалізація значень [8, с. 323]. Зокрема, мала місце стабілізація функцій дієприслівника⁴ минулого часу – описував минулу дію (‘акcję uprzednią’) відносно часу дії, вираженої присудком, та характеризував підмет, незважаючи на його рід і число, – яка бере початок із попередньої доби [8, с. 319]. Це призвело до зміни терміна *imiesłów czasu przeszłego czynny* і на *imiesłów uprzedni czynny / imiesłów przysłówkowy uprzedni* [Szob. 1923].

Так само форми дієприслівника на *-qc* адвербіалізувалися й почали виконувати прислівникову функцію. Цей процес закінчився в XVII ст., тому можна говорити про заміну

³ Згідно з А. Корончевським, термін *strona* вперше вжив Г. Сухецький (Henryk Sucheckі, *Nauka języka polskiego dla uczącej się młodzi*, Lwów, 1848) (12, с. 59).

⁴ У праслов’янській мові дієприслівники були іменними формами дієслова, які мали іменникове (просте) відмінювання та займенникове (складне), у реченнях могли виконувати функції означення чи іменної частини складеного дієслівного присудка (8, с. 323–324).

терміна *prosta forma imiesłowu czasu teraźniejszego czynnego* ‘проста форма активного дієприслівника теперішнього часу’ на *imiesłów czynny współczesny przysłówkowy (nieodmienny) / imiesłów przysłówkowy współczesny* ‘дієприслівник теперішнього часу’ (Szob. 1923). Процес ад’ективації займенникових форм відмінювання цієї особливої форми дієслова на *-ący* спричинив лексикалізацію їхнього значення за збереження загального дієслівного значення: *niosący* ‘той, що несе зараз’ [8, с. 322]. У результаті цих змін *złożona (zaimkowa) forma imiesłowu czasu teraźniejszego czynnego* ‘складена (займенникова) форма активного дієприслівника теперішнього часу’ здобула номінацію *imiesłów czynny współczesny przymiotnikowy (odmienny)* ‘активний дієприкметник’ (Szob. 1923). Оскільки основою для творення активних дієприкметників і дієприслівників теперішнього часу була основа теперішнього часу, граматисти об’єднували їх в один клас дієслівних форм – *imiesłów teraźniejszo-czasowy* (Mał. 1891), *imiesłów czynny teraźniejszy* (Kr. 1903), *imiesłów czynny współczesny* (Szob. 1923). Означення *współczesny* (досл. ‘сучасний’) було запропоноване, найімовірніше, на противагу термінові *przeszły* (досл. ‘минулий’) як складника терміносполуки *imiesłów przymiotnikowy czynny przeszły*, «який утворювався за допомогою суфіксів *-ły, -ła, -le, napr., powisieć – powisiały*» (Szob. 1923, с. 145), і нагадував форми дієслів минулого часу (пор. *czas przeszły* ‘минулий час’).

Назву *imiesłów przymiotnikowy bierny* ‘пасивний дієприкметник’ (Szob. 1923), що була залишком *imiesłowu biernego czasu przeszłego* ‘пасивного дієприслівника минулого часу’, уважаємо, утворено за аналогією до терміна *imiesłów przymiotnikowy czynny* ‘активний дієприкметник’.

Кодифікації та поширенню термінів на позначення дієслівних категорій та форм сприяли ухвалення зрізу граматичної термінології у 1921 р. на з’їзді мовознавців і публікація «*Polska terminologia gramatyczna*» в часописі «*Język polski VI*» [12, с. 76], а також праці Станіслава Шобера, які знаменували новий етап в історії лінгвістичної термінології польської мови. У виданні граматики С. Шобера 1923 р. послідовно вжито питому термінологію на позначення термінополя ‘дієслово’: *czasownik* ‘дієслово’, *bezokolicznik* ‘інфінітив’, *tryb orzekający* ‘дійсний спосіб’, *tryb przypuszczający* ‘умовний спосіб’, *tryb rozkazujący* ‘наказовий спосіб’, *strona czynna* ‘активний стан’, *strona bierna* ‘пасивний стан’, *strona zwrotna* ‘зворотний стан’. Значення терміна *słowo* звужено до дієслівної форми, поряд з інфінітивом, дієприкметником та дієприслівником, – «*słowo osobowe (czasownik właściwy), naprz. zachodzi*» (Szob. 1923, с. 249). Важливе значення для розвитку польської мовознавчої думки та лінгвістичної термінології мали праці Я. Лося (J. Łoś, *Gramatyka polska*, t. 1–3, Lwów–Warszawa–Kraków, 1922–1927), які були виразним прикладом розрізнення історичної та описової граматики (Łoś 1925). У доробку Г. Гертнера «*Nauka o języku polskim: wskazówki do samokształcenia ze słownikiem terminów gramatycznych i pomocniczych*» представлений словник граматичних термінів, що містив, крім уже усталеної питомої термінології, запозичені відповідники (Gaertner 1927). На нашу думку, це було виявом процесу інтернаціоналізації термінології, яка протистояла пуристичним поглядам, актуальним у ті часи, пор.: «*możemy i powinniśmy ustalić terminologiję językoznawczą czysto polską; bez wielkiego trudu nam to przyjdzie: większą część jej już posiadamy; ...nie zaniedbywać tego, co już mamy i nie ignorować naumyślnie lepszych terminów na rzecz jakichś dziwacznie scholastycznych*» [9, с. 104].

Для початку новітнього періоду історії польської мови, що розпочався в післявоєнні роки, за словами М. Скаржинського, характерною була дослідницька модель, поширена до 1939 р. [17, с. 45]. Переломним був 1984 рік, що знаменувався виходом двох томів, присвячених морфології та синтаксису, ‘*Gramatyki współczesnego języka polskiego*’ під науковою редакцією С. Урбаньчика (1982, 1984). Праця була створена на пограниччі структуральної та генеративної методології, базувалася на оригінальній морфології, опрацьованій польськими мовознавцями [17, с. 46].

Лінгвістична термінологія була кодифікована і в лексикографічних джерелах. З’являлися лінгвістичні словники; зокрема, 1968 р. вийшов «*Słownik terminologii językoznawczej*» З. Голомба, А. Гайнца і К. Полянського; крім термінів та понять лінгвістики польською (близько 2 тис. одиниць), містив відповідники іноземними мовами, а також додаток із короткими відомостями

про мовознавців [STJ]. 1993 р. з'явилося перше видання «*Encyklopedii językoznawstwa ogólnego*» за редакцією К. Полянського, що містило терміни-поняття з теорії мови, історії мовознавства, огляд окремих методологічних напрямів та шкіл, інформацію про мови світу, обговорювано питання з пограниччя мовознавства та інших дисциплін, зокрема психології, соціології, філософії, логіки та ін. (ЕЮ). У 2000-их рр. активно розвивалася лексикографічна діяльність у галузі мовознавства, з'являлися шкільні та академічні словники: «*Dydaktyczny słownik terminologii lingwistycznej*» за редакцією Ю. Люкшина та В. Змажер (DSTL), «*Słownik wiedzy o języku*» І. Плученник і Д. Подлавської (SWoJ) та ін. Працівники відділу історії та діалектології польської мови активно розробляють і поповнюють «Історичний словник граматичних термінів (online)» (SHTG), що має на меті створити унікальну базу даних граматичних термінів, зафіксованих у старих граматиках польської мови та в граматиках іноземних мов, написаних польською мовою, з XV ст. до 1939 року.

Розгляд сучасної лінгвістичної терміносистеми польської мови дав можливість ствердити, що назви граматичних форм і категорій дієслова були засвоєні з новопольської доби. Проте не всі спроби замінити терміни-словосполучення однослівними дериватами мали успіх, наприклад терміноодиниці *teraźniejszość* 'теперішній час', *pojedynczość* 'однина' (9). Повністю витіснити запозичені терміни не вдалося; виявлено номінації, які мали давню традицію і збереглися в статусі інтернаціоналізмів: *verbum*, *singularis*, *pluralis*, *infinitivus / infinitivus*, *imperativus / imperativus*, *koniunktiwus / coniunctivus* тощо. У новітню добу запропоновано класифікацію ГК чоловічого роду з урахуванням ГК персональності: *rodzaj męskoosobowy* 'чоловічо-особовий рід', *rodzaj męskozwierzęcy*, або *męskożywotny* 'чоловічо-тваринний рід', *rodzaj męskonieżywotny* 'чоловічо-речовий рід' [15, с. 116–121]. Зазначимо, що питання ГК роду в сучасній лінгвістичній термінології залишається дискусійним [1]. Сучасні дослідження лінгвістичної термінології, зокрема термінополя 'дієслово', відбуваються з огляду на застосування та адекватність термінів, багатозначність, розглянуто запозичення між субдисциплінами мовознавства та поміж окремими галузями науки, нові терміни та термінозначення [16, с. 8].

Висновки і перспективи. Отже, огляд історії номінацій дієслова, його граматичних категорій та форм засвідчив, що їх формування й еволюція залежали від внутрішньомовних (зникнення певних форм, еволюція дієприкметника, формування відповідних ГК) і зовнішньомовних (вплив античної традиції, поглиблення знань у галузі мовознавства, роль конкретних індивідуумів, перевага пуристичної чи інтернаціональної традицій) чинників. Продуктивними були запозичення та термінологізація в середньопольську добу, а морфологічне терміноутворення – в новопольську. Протистояння пуристичної тенденції інтернаціональній знаменоване утворенням низки питомих термінів. Перспективу дослідження вбачаємо в подальшому вивченні польської лінгвістичної термінології на тлі інших слов'янських мов.

Список використаної літератури

1. Губич В. В. Номінація граматичної категорії роду в граматиках і словниках польської мови XVI – I пол. XX ст. *Мова: Науково-теоретичний часопис з мовознавства*. Одеса, 2017. № 27. С. 124–129.
2. Историческая типология славянских языков. Фонетика, словообразование, лексика и фразеология : монография / под ред. А. С. Мельничука. Київ : Наук. думка, 1986. 284, [2] с.
3. Казимиrowa І. Метамова опису української лінгвістичної термінографії. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2014. № 791. С. 109–112.
4. Кононенко І. Українська та польська мови: контрастивне дослідження. Warszawa : Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2012. 808 с.
5. Archaimbaut S. Традиция Доната и грамматики славянских языков. *Revue des Études Slaves*. Fait partie d'un numéro thématique: Communications de la délégation française au XIe Congrès international des slavistes (Cracovie, 27 août – 2 septembre 1998). Tome 70. Fascicule 1. 1998. P. 17–25. URL : https://www.persee.fr/doc/slave_0080-2557_1998_num_70_1_6476.
6. Czarski B. Mikołaj Volckmar. Compendium linguae Polonicae in gratiam iuventutis Dantisanae collectum a Nicolao Volckmaro. *Kompendium języka polskiego na użytek młodzieży gdańskiej zebrane przez Mikołaja Volckmara*. URL : <http://www.gramatyki.uw.edu.pl/book/169>.
7. Decyk-Zięba W. Z historii gramatyk języka polskiego. URL : <http://www.gramatyki.uw.edu.pl/about/history>.
8. Długosz-Kurczabowa K., Dubisz S. Gramatyka historyczna języka polskiego. Warszawa : Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2006. 580 s.

9. Karłowicz J. Projekt terminologii językoznawczej polskiej. *Prace Filologiczne*. Warszawa, 1885. T. I. Z. 1. S. 102–120.
10. Kępińska A. Piotr Statorius-Stojeński. Polonicae grammatices institutio. In eorum gratiam, qui eius linguae elegantiam cito & facile addiscere cupiunt. Wykład gramatyki polskiej. Na użytek tych, którzy wytworności tej mowy szybko i łatwo pragną się nauczyć. URL: <http://www.gramatyki.uw.edu.pl/book/168>.
11. Klemensiewicz Z. Historia języka polskiego: w 3 t. Warszawa : PWN, 1985. 798 s.
12. Koronczewski A. Polska terminologia gramatyczna. Wrocław : Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1961. 117 s.
13. Kwilecka I., Popowska-Taborska H. Bartłomiej z Bydgoszczy leksykograf polski pierwszej połowy XVI w. Wrocław – Gdańsk, 1977. 93 c.
14. Łoś J. Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kraków, 1915. 576 s.
15. Mańczak W. Ile rodzajów jest w polskim? *Język Polski*. XXXVI. 1956. S. 116–121.
16. Miki T. Terminy w językoznawstwie synchronicznym i diachronicznym / pod red. T. Miki, D. Rojszczak-Robińskiej, Olgi Ziółkowskiej. Poznań, 2018. 346 s.
17. Skarżyński M. W kręgu gramatyk polskich XIX i XX wieku. Kraków : Towarzystwo Wydawnicze Historia Iagellonica, 2001. 220 s.

Умовні скорочення використаних джерел

ЕСУМ – Етимологічний словник української мови : в 7 т. Т. 3: Кора–М / Ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.), І. К. Білодід, В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наукова думка, 1982. 553 с.

УМЕ – Українська мова. Енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. Київ : Укр. енцикл. імені М. П. Бажана, 2004. 833 с.

Dobr. 1669 – Gutthäter-Dobracki M. Maciej Gutthäter-Dobracki, Polnische Teutisch erklärte Sprachkunt. Darinn die überauß Wortreiche / Hochzierliche / vollkommene Helden-Sprache der Pohlen / auß ihren Gründen erhoben / dero Eigenschafft und Kunststücke völliglich entdecket / und in eine richtige Form der Kunt zum ersten mahle gebracht worden (Gramatyka Polska, Niemieckim językiem wyrażona), Jan Seiffert. Oleśnica, 1669. 566 s. URL : <http://digital.slub-dresden.de/werkansicht/dlf/74008/>.

DSTL – Dydaktyczny słownik terminologii lingwistycznej / red. J. Lukszyn, W. Zmarzer i inni. Warszawa : KJS UW, 2009. 191 s.

EJO – Encyklopedia językoznawstwa ogólnego / pod red. K. Polańskiego. Wrocław : Ossolineum, 1999. 739 s.

Gaertner 1927 – Gaertner H. Nauka o języku polskim: wskazówki do samokształcenia ze słownikiem terminów gramatycznych i pomocniczych [dla nauczycieli]. Lwów, 1927. 112 s. URL : <http://pbc.up.krakow.pl/dlibra/doccontent?id=4054>.

Kopcz. 1817 – Kopczyński O. Gramatyka języka polskiego: dzieło pozgonne. Warszawa : Druk. Księży Pijarów, 1817. 250 s.

Kr. 1910 – Kryński A. A. Gramatyka języka polskiego. Warszawa : Księgarnia M. Arcta, 1910. 375 s.

Łoś 1925 – Łoś J. Gramatyka polska, Cz. II Słowotwórstwo. Lwów – Warszawa – Kraków : Wydawnictwo Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich, 1925. 336 s.

Malicki 1700 – Malicki B. K. Klucz do języka francuskiego, to jest gramatyka polsko-francuska. Kraków, 1700. 228 + 10 nlb s. URL : <http://wbc.poznan.pl/dlibra/doccontent?id=387641>.

Mal. 1891 – Małecki A. Gramatyka języka polskiego : szkolna. Lwów, 1891. 260 s. URL : <http://bc.wbp.lublin.pl/dlibra/docmetadata?id=11939&from=publication>.

Muczk. 1836 – Muczkowski J. Gramatyka języka polskiego... Kraków, 1836. 328 s. URL : <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/doccontent?id=2271&from=FBC>.

SEJP – Boryś W. Słownik etymologiczny języka polskiego. Kraków, 2005. 861 s.

SHTG – Słownik historyczny terminów gramatycznych (online) / kierownik projektu W. Decyk-Zięba. URL : <https://shtg.uw.edu.pl/>.

SJPL – Słownik języka polskiego przez M. Samuela Bogumiła Linde. T. 1–6. Warszawa : Drukarnia XX. Pijarów, 1807–1814. URL : <http://kpbc.umk.pl/publication/8173>.

SJPW – Słownik języka polskiego / red. J. Karłowicz, A. A. Kryński, W. Niedźwiedzki. T. I–VIII. Warszawa, 1900–1927. URL : <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=236&dirds=1&tab=3>.

STJ – Gołąb Z., Heinz A., Polański K. Słownik terminologii językoznawczej. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1968. 847 s.

Styla 1675 – Styla A. Grammatica Polono-Italica abo sposob łączny nauczania się włoskiego języka... Kraków : 1675. 226 + nlb. 8 s. URL : <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=7138&from=publication>.

SWoJ – Płociennik I., Podlaska D. Słownik wiedzy o języku. Bielsko-Biała : Wydawnictwo Park, 2004. 326 s.

Szob. 1923 – Szober S. Gramatyka języka polskiego. Lwów – Warszawa, 1923. 408 s. URL : <http://pbc.biaman.pl/dlibra/docmetadata?id=29558&from=publication>.

Szyl. 1770 – Szylarski W. Początki nauk dla narodowej młodzieży, to jest Grammatyka języka polskiego... Lwów, 1770. 14 + 120 s. URL : <http://polona.pl/item/12038702/1/>.

WSJP – Wielki słownik języka polskiego / pod red. P. Żmigrodzkiego. URL : <http://www.wsjp.pl/>.

References

1. Hubyh, V. V. (2017). Nominatsiia hramatychnoi katehorii rodu v hramatykakh i slovnykakh polskoi movy XVI–I pol. XX st. [Nominalisation of the Grammatical Category of Gender in Polish Grammars and Dictionaries of the XVI and First Half of the XX Century]. In: *Language: A Scientific and Theoretical Journal of Linguistics*, (27), 124–129 (in Ukr.).
2. Melnichuk, A. S. (1984). Istoricheskaia tipologiiia slavianskikh iazykov. Fonetika, slovoobrazovanie, leksika i frazeologiiia [Historical typology of Slavic languages. Phonetics, word formation, lexicon and phraseology]. Kyiv: Nauk. dumka, 284, [2] (in Rus.).
3. Kazymyrova, I. (2014). Metamova opysu ukrainskoi linhvistychnoi terminohrafiu [The meta-language of description of Ukrainian linguistic terminography]. In: *Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series «Problems of Ukrainian terminology»*, (791), 109–112 (in Ukr.).
4. Kononenko, I. (2012). Język ukraiński i polski: studium kontrastywne [Ukrainian language i Polish: a contrastive study]. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 808 (in Ukr., Pol.).
5. Archaimbaut, S. (1998). Traditciia Donata i grammatiki slavianskikh iazykov [The tradition of Donatus and the grammars of Slavic languages]. In: *Revue des Études Slaves. Fait partie d'un numéro thématique: Communications de la délégation française au XIIe Congrès international des slavistes*, (70/1), 17–25. Cracovie. Available at: https://www.persee.fr/doc/slave_0080-2557_1998_num_70_1_6476 (in Rus.).
6. Czarski, B. Mikołaj Volckmar. Compendium linguae Polonicae in gratiam iuventutis Dantiscanae collectum a Nicolao Volkmaro. Kompendium języka polskiego na użytek młodzieży gdańskiej zebrane przez Mikołaja Volckmara [Compendium of the Polish language for the use of the youth of Gdansk collected by Mikołaj Volckmar]. Available at: <http://www.gramatyki.uw.edu.pl/book/169> (in Pol.).
7. Decyk-Zięba, W. Z historii gramatyk języka polskiego [From the history of grammars of the Polish language]. Available at: <http://www.gramatyki.uw.edu.pl/about/history> (in Pol.).
8. Długosz-Kurczabowa, K. & Dubisz, S. (2006). Gramatyka historyczna języka polskiego [Historical grammar of the Polish language]. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 580 (in Pol.).
9. Karłowicz, J. (1885). Projekt terminologii językoznawczej polskiej [Polish linguistic terminology project]. In: *Prace Filologiczne*. Warszawa, (I/1), 102–120 (in Pol.).
10. Kępińska, A. Piotr Statorius-Stojeński. Polonicae grammatices institutio. In eorum gratiam, qui eius linguae elegantiam cito & facile addiscere cupiunt. Wykład gramatyki polskiej. Na użytek tych, którzy wytworności tej mowy szybko i łatwo pragną się nauczyć [Piotr Statorius-Stojeński. A lecture on Polish grammar. For the use of those who want to learn the refinement of this speech quickly and easily]. Available at: <http://www.gramatyki.uw.edu.pl/book/168> (in Pol.).
11. Klemensiewicz, Z. (1985). Historia języka polskiego [History of the Polish language]: w 3 t. Warszawa: PWN, 798 (in Pol.).
12. Koronczewski, A. (1961). Polska terminologia gramatyczna [Polish grammatical terminology]. Wrocław: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 117 (in Pol.).
13. Kwilecka, I. & Popowska-Taborska, H. (1977). Bartłomiej z Bydgoszczy leksykograf polski pierwszej połowy XVI w. [Bartłomiej of Bydgoszcz a Polish lexicographer of the first half of the 16th century]. Wrocław – Gdańsk, 93 (in Pol.).
14. Łoś, J. (1915). Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543 [A review of Old Polish linguistic monuments up to 1543]. Kraków, 576 (in Pol.).
15. Mańczak, W. (1956). Ile rodzajów jest w polskim? [How many types are there in Polish?]. In: *Język Polski*, (XXXVI), 116–121 (in Pol.).
16. Miki, T. (2018). Terminy w językoznawstwie synchronicznym i diachronicznym [Terms in synchronic and diachronic linguistics]. Poznań, 346 (in Pol.).
17. Skarżyński, M. (2001). W kręgu gramatyk polskich XIX i XX wieku [In the circle of Polish grammars of the XIX and XX century]. Kraków: Towarzystwo Wydawnicze Historia Jagellonica, 220 (in Pol.).

Conventional abbreviations of used sources

- ESUM** - Etymolohichnyi slovnyk ukrainskoi movy [Etymological dictionary of the Ukrainian language]: in 7 volumes (1982). Vol. 3: Kora–M. AN URSR. In-t movoznavstva im. O. O. Potebni. Kyiv: Naukova dumka, 553 (in Ukr.).
- UME** – Rusanivskyi, V. M. & Taranenka, O. O. (2004). Ukrainska mova. Entsyklopediia [Ukrainian language. Encyclopaedia]. Kyiv: Ukr. entsykl. imeni M. P. Bazhana, 833 (in Ukr.).
- Dobr. 1669** – Gutthäter-Dobracki, M. (1669). Maciej Gutthäter-Dobracki, Polnische Teutisch erklärte Sprachkunst. Darinn die überauß Wortreiche / Hochzierliche / vollkommene Helden-Sprache der Pohlen / auß ihren Gründen erhoben / dero Eigenschaften und Kunststücke völiglich entdecket / und in eine richtige Form der Kunt zum ersten mahl gebracht worden (Grámátyká Polska, Niemieckim językiem wyrażona). Oleśnica, 566. Available at: <http://digital.slib-dresden.de/werkansicht/dlf/74008/> (in Germ.).
- DSTL** – Łukaszyn J., Zmarzer W. et al. (Eds.) (2009). Dydaktyczny słownik terminologii lingwistycznej [Didactic dictionary of linguistic terminology]. Warszawa: KJS UW, 191 (in Pol.).
- EJO** – Polański K. (Ed.) (1999). Encyklopedia językoznawstwa ogólnego [Encyclopedia of general linguistics]. Wrocław: Ossolineum, 739 (in Pol.).
- Gaertner 1927** – Gaertner, H. (1927). Nauka o języku polskim: wskazówki do samokształcenia ze słownikiem terminów gramatycznych i pomocniczych [dla nauczycieli] [The science of Polish: tips for self-study with a glossary of

grammatical and auxiliary terms [for teachers]]. Lwów, 112. Available at: <http://pbc.up.krakow.pl/dlibra/doccontent?id=4054> (in Pol.).

Kopcz. 1817 – Kopczyński, O. (1817). Gramatyka języka polskiego: dzieło pozgonne [A grammar of the Polish language: an afterlife work]. Warszawa: Druk. Księży Pijarów, 250 (in Pol.).

Kr. 1910 – Kryński, A. A. (1910). Gramatyka języka polskiego [Grammar of the Polish language]. Warszawa: Księgarnia M. Arcta, 375 (in Pol.).

Łoś 1925 – Łoś, J. (1925). Gramatyka polska, Cz. II Słowotwórstwo [Polish Grammar, Part II Word formation]. Lwów – Warszawa – Kraków: Wydawnictwo Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich, 336 (in Pol.).

Malicki 1700 – Malicki, B. K. (1700). Klucz do języka francuskiego, to jest gramatyka polsko-francuska [The key to the French language, this is a Polish-French grammar]. Kraków, 228 + 10 p. Available at: <http://wbc.poznan.pl/dlibra/doccontent?id=387641> (in Pol.).

Mal. 1891 – Małecki, A. (1891). Gramatyka języka polskiego: szkolna [Grammar of the Polish language: school]. Lwów, 260. Available at: <http://bc.wbp.lublin.pl/dlibra/docmetadata?id=11939&from=publication> (in Pol.).

Muczk. 1836 – Muczkowski, J. (1836). Gramatyka języka polskiego... [Grammar of the Polish language...] Kraków, 328 p. Available at: <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/doccontent?id=2271&from=FBC> (in Pol.).

SEJP – Boryś, W. (2005). Słownik etymologiczny języka polskiego [Etymological dictionary of the Polish language]. Kraków, 861 (in Pol.).

SHTG – Słownik historyczny terminów gramatycznych (online) [Historical dictionary of grammatical terms (online)] / project manager W. Decyk-Zięba. Available at: <https://shtg.uw.edu.pl/> (in Pol.).

SJPL – Słownik języka polskiego przez M. Samuela Bogumiła Linde [Dictionary of the Polish language by M. Samuel Bogumił Linde] (1807–1814). Vol. 1–6. Warszawa: Drukarnia XX. Pijarów, Available at: <http://kpbc.umk.pl/publication/8173> (in Pol.).

SJPW – Karłowicz J., Kryński A. A., Niedźwiedzki W. (1900–1927). Słownik języka polskiego [Dictionary of the Polish Language]. Vol. I–VIII. Warszawa. Available at: <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=236&dirids=1&tab=3> (in Pol.).

STJ – Gołąb, Z., Heinz, A. & Polański, K. (1968). Słownik terminologii językoznawczej [Dictionary of linguistic terminology]. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 847 (in Pol.).

Styla 1675 – Styla, A. (1675). Grammatica Polono-Italica abo sposob łacny nauczenia się włoskiego języka... [Grammatica Polono-Italica or a way to learn Italian easily...]. Kraków, 226 + 8 p. Available at: <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=7138&from=publication> (in Pol.).

SWoJ – Płóciennik, I. & Podlaska, D. (2004). Słownik wiedzy o języku [Dictionary of Language Knowledge]. Bielsko-Biała: Wydawnictwo Park, 326 (in Pol.).

Szob. 1923 – Szober, S. (1923). Gramatyka języka polskiego [Grammar of the Polish language]. Lwów – Warszawa, 408. Available at: <http://pbc.biaman.pl/dlibra/docmetadata?id=29558&from=publication> (in Pol.).

Szyl. 1770 – Szylarski, W. (1770). Początki nauk dla narodowej młodzieży, to jest Grammatyka języka polskiego... [The beginnings of science for the national youth, that is, the Grammar of the Polish language...]. Lwów, 14 + 120 p. Available at: <http://polona.pl/item/12038702/11/> (in Pol.).

WSJP – Żmigrodzki P. (Ed.) Wielki słownik języka polskiego [The Great Dictionary of the Polish Language]. Available at: <http://www.wsjp.pl/> (in Pol.).

THE HISTORY OF NOMINATION OF THE VERB, OF VERB FORMS AND CATEGORIES IN THE POLISH LANGUAGE

*Vitaliia Tozhyieva, Candidate of Philological Sciences (PhD), Senior Instructor, Department of Polish,
Ukrainian-Polish Institute, Odessa National Polytechnic University
(Odessa, Ukraine)*

e-mail: tozhyieva.v.v@op.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6130-7212>

Scopus-Author ID: 57219927390

*Oleksii Kozachenko, Candidate of Pedagogic Sciences (PhD), Senior Lecturer, Department of Polish,
Ukrainian-Polish Institute, Odessa National Polytechnic University
(Odessa, Ukraine)*

e-mail: kozachenko.an@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3258-2722>

Abstract. Introduction. The rapid development of science and technology leads to the emergence of new terminal units for the designation of certain objects of the surrounding reality. Linguists face a number of tasks related to terminological nomination, and during the selection of a successful term, information on historical and onomasiological terminology takes pride of place, therefore, the study of the formation of industry terminology is pleased with the increasing attention of scientists.

In particular, the study of the history of the formation of the metamorphosis of Polish linguistics requires detailed and professional commentary, taking into account the current state of Polish language science, as well as consideration of ways to nominate linguistic terms, which determines the relevance of our research.

Purpose. *Consider the history of the formation and functioning of nominations for the designation of the verb, its forms and grammatical categories in the Polish language. The implementation of the goal required the fulfillment of such tasks: 1) to put together a body of special lexemes to designate the verb, its forms and grammatical categories from grammars, textbooks of Polish and other foreign languages, linguistic and lexicographical works from the XVI-th century and to our time; 2) describe the peculiarities of the nomination process of selected linguistic terms, taking into account outer and inner language factors; 3) identify productive ways of nominations.*

Results. *Linguistic terminology in Polish already existed in the 16th century, despite the fact that the language of science for a long time was Latin. During the Middle Polish period (early XVI century-80s. XVIII century) along with borrowed terms from Latin, tracing-paper terms were used (verbum, genus activum), and terms derived from the terminology of commonly used words (słowo «verb», obyczaj «verb form»), terms formed with specific formants were less common (nieskończonek «infinitive»).*

In the New Polish period (80s. XVIII st. – 1939) with deepening knowledge of the language, linguistic terminology was actively replenished with lexemes due to morphological terminology formation based on specific formants (czasowanie «conjugation», bezokolicznik «infinitive»). During this era, modern nominations were formed for the designation of grammatical categories of the form (aspekt), state (strona), method (tryb), the development of the adverbial participle and the participle as special forms of the verb took place. Consideration of the modern linguistic terminology system of the Polish language made it possible to assert that the names of grammatical forms and categories of the verb were assimilated from the New Polish period. However, not all attempts to replace word combinations with one-word derivatives have been successful, for example, terms terazniejszość «present time». It was not possible to completely supplant the borrowed terms; identified nominations that had a long tradition and were preserved in the status of internationalisms: verbum, infinitivus / infinitivus etc.

Originality. *The study was the first to carry out a comprehensive historical study of the nominations of special lexemes for the designation of the verb, its forms and grammatical categories in the Polish language.*

Conclusion. *The formation and evolution of the nominations of the verb, its grammatical categories and forms depended on such intralingual (the disappearance of certain forms, the evolution of the participle, the formation of the corresponding grammatical categories) and outeralingual (the influence of the ancient tradition, the deepening of knowledge in the field of linguistics, the role of specific individuals, the superiority of puristic or international traditions) factors. Borrowing and terminology in the Middle Polish period were productive, and morphological terminology formation – in New Polish period. We see the prospect of research in the further study of Polish linguistic terminology against the background of other Slavic languages.*

Надійшла до редакції: 17.04.24.

Прийнято до друку: 25.05.24